

Innhold

Kapittel 1

Innledning	13
1.1 Tema for avhandlingen.....	13
1.2 Valg av innfallsvinkel.....	17
1.3 Behovet for dette bidraget.....	18
1.4 Metodiske refleksjoner.....	21
1.4.1 EU-rett som utgangspunkt.....	21
1.4.2 Homogenitetsprinsippet som bindeledd.....	25
1.4.3 De EØS-rettslige kravene som en del av norsk rett.....	33
1.5 Begrepsbruk og avklaringer.....	34
1.5.1 Rettsfølger og rettsfølgeautonomi.....	34
1.5.2 Særskilte EØS-rettslige rettsfølger.....	36
1.5.3 Norske metodeprinsipper.....	37
1.5.4 Prosessuelle og materielle EØS-brudd, innholdsmangler og tilblivelsesmangler.....	38
1.5.5 EØS-rettslig reparasjonsplikt og nasjonal reparasjonskompetanse.....	39
1.5.6 Bruken av begrepene EU-rett og EØS-rett.....	41
1.5.7 Øvrige avklaringer.....	42
1.6 Avhandlingens struktur.....	43

Kapittel 2

De EU-rettslige kravene til nasjonale rettsfølger	45
2.1 Innledning.....	45
2.2 Lojalitetsprinsippet krav til reparasjon.....	45
2.3 EU-konform anvendelse av nasjonale regler om rettsfølger.....	48
2.3.1 Innledning.....	48
2.3.2 Nærmere om innholdet i prinsippet om EU-konform tolkning.....	52
2.4 Sensurering og supplerings av nasjonale rettsfølger utover hva nasjonale metodeprinsipper gir anledning til.....	59

2.4.1	Innledning	59
2.4.2	EUs overordnede effektivitetshensyn	60
2.4.3	Kravet til effektivitet.....	62
2.4.4	Ekvivalensprinsippets krav til likebehandling	67
2.4.5	Prinsippet om effektiv rettsbeskyttelse	75
2.4.6	Effektiv rettsbeskyttelse og krav til effektive og adekvate rettsfølger	78
2.4.7	Begrensninger i retten til effektive og adekvate rettsfølger	81
2.5	Forholdet mellom kravet til effektive og adekvate rettsfølger og kravene til ekvivalens og effektivitet	84
2.5.1	Innledning	84
2.5.2	Utfordringene knyttet til EU-domstolens praksis.....	85
2.5.3	Et forslag til løsning.....	86
2.5.4	Oppsummering	88
2.6	Betydningen av prinsippet om effektiv rettsbeskyttelse for forvaltningen	89

Kapittel 3

EU-rettslige begrensninger i reparasjonsplikten.....	93	
3.1	Innledning.....	93
3.2	Begrunnelsen for at generelle prinsipper begrenser reparasjonsplikten....	95
3.3	Generelle EU-rettslige prinsipper som begrensninger i nasjonal reparasjonskompetanse	99
3.4	Situasjoner hvor reparasjonsplikten begrenses av generelle prinsipper	102
3.5	Rettsvitshetsprinsippet som en begrensning.....	104
3.5.1	Utgangspunktene	104
3.5.2	Unntakene fra endelighetsbegrensningen	106
3.6	Prinsippet om vern av den berettigede forventning som en begrensning ..	115
3.6.1	Innledning	115
3.6.2	Om det er skapt en forventning om at vedtaket er endelig	119
3.6.3	Betydningen av at vedtaket har et EU-stridig innhold	122
3.6.4	Rettsområdet.....	124
3.6.5	Betydningen av at rettsposisjonen er EU-rettslig forankret.....	125
3.6.6	Hvorvidt reparasjonstiltaket er fremoverskuende eller gjenopprettende	126
3.6.7	Betydningen av at prinsippet om effektiv rettsbeskyttelse gjør seg gjeldende.....	128
3.6.8	Hensynet til tredjepersoner.....	128
3.6.9	Tidsmomentet.....	129
3.7	Effektivitetsprinsippet som en begrensning	130

Kapittel 4

Kravenes betydning under EØS-avtalen 134

4.1 Krav til reparasjon under EØS-avtalen..... 134

4.2 De EØS-rettslige prinsippene som norsk rett..... 138

Kapittel 5

EØS-rettslige krav til ugyldighetsbetingelsene ved brudd på EØS-rettslige saksbehandlingskrav og andre tilblivelsesmangler 142

5.1 Innledning..... 142

5.2 Nærmere om innholdet i reparasjonsplikten..... 144

5.2.1 Om reparasjonsplikten krever at ugyldighetsvurderingen er uten krav til innvirkning 144

5.2.2 Særlig om manglende konsekvensutredninger som saksbehandlingsfeil 151

5.2.3 Betydningen av generelle EØS-rettslige prinsipper som verner individer 153

5.3 Oppfyllelse av reparasjonsplikten innenfor rammene av ugyldighetsvurderingen 155

5.4 Andre gyldighetsgrunner 162

5.5 Oppsummering 165

5.6 Særlig om skjønns­mangler..... 166

5.7 Særlig om forskrifter som lider av saksbehandlingsfeil..... 168

Kapittel 6

Særskilte EØS-rettslige rettsfølger ved brudd på særskilte saksbehandlingskrav 172

6.1 Innledning..... 172

6.2 Uanvendelighet som rettsfølge ved brudd på særskilte prosessuelle regimer 175

6.2.1 Innledning 175

6.2.2 Betydningen av at det er fastsatt en prosedyre på EU-nivå, og at de nasjonale reglene er betinget av Kommisjonens aksept..... 177

6.2.3 Uanvendelighet må være nødvendig for å ivareta EU-reglens formål..... 180

6.2.4 Konsekvensene av at en nasjonal regel er uanvendelig..... 182

6.3 Uanvendelighet som en EØS-rettslig rettsfølge..... 185

6.4 Gjennomføringen av rettsfølgen i norsk rett..... 188

6.5 Konkrete konsekvenser av uanvendelighet for norsk forvaltningsrett..... 189

6.5.1 Innledning 189

6.5.2 Konsekvenser for den uanvendelige norske regelen 190

6.5.3	Uanvendelighet som en ugyldighetsgrunn for enkeltvedtak	192
6.5.4	Særlig om vedtak som inneholder vilkår som er uanvendelige.....	194
6.5.5	Håndteringen av uhjemlede vilkår	197
6.5.6	Etterfølgende oppfyllelse av særskilte saksbehandlingskrav	198
6.5.7	Betydningen av at vedtaket regnes som «endelig»	201

Kapittel 7

EØS-rettslige krav til ugyldighetsbetingelsene der vedtak har et EØS-stridig innhold

7.1	Innledning.....	203
7.2	Reparasjonsplikten i møte med de ulovfestede ugyldighetsreglene.....	207
7.3	Særlig om innholdsmangler som følge av regelkonflikt.....	209
7.3.1	Innledning	209
7.3.2	EØS-avtalen protokoll 35.....	210
7.3.3	Håndteringen av regelkonflikter i EU	211
7.3.4	Konsekvensene for håndteringen av regelkonflikter i norsk rett.....	213

Kapittel 8

EØS-rettslig reparasjon av EØS-stridige enkeltvedtak

8.1	Innledning.....	215
8.2	Reparasjonsplikten er EØS-rettslig forankret	216
8.3	Begrensning: Ingen plikt til å reparere «endelige» vedtak.....	217
8.4	Unntak fra endelighetsbegrensningen i norsk rett	227
8.4.1	Innledning	227
8.4.2	Nærmere om Kühne & Heitz-unntaket	228
8.4.3	Alvorlig krenkelse av en sentral EØS-rettighet og NAV-saken.....	231
8.4.4	Unntak fra «endelighetsbegrensningen» der det foreligger en fellende traktstbruddsdom	235
8.5	Tilfeller hvor forvaltningen har en likebehandlingsplikt.....	237
8.6	Hvordan EØS-bruddet skal repareres	240
8.7	Reparasjon av saksbehandlingsfeil og andre tilblivelsesmangler	241
8.7.1	Innledning	241
8.7.2	Betydningen av «lovliggjøring»	242
8.7.3	«Lovliggjøring» der det opprinnelige vedtaket er endelig.....	244
8.7.4	Reparasjon av saksbehandlingsfeil og andre tilblivelsesmangler i norsk rett	247
8.7.5	Ratihabering der vedtaket regnes som endelig.....	251
8.8	Reparasjon av vedtak som har et innhold i strid med EØS-retten.....	252
8.9	Reparasjon der EØS-bruddet ikke omfatter hele vedtakets innhold	261

Kapittel 9

Særlig om reparasjon som griper inn i etablerte rettsposisjoner 263

9.1 Innledning..... 263

9.2 Reparasjon av EØS-bruddet under klagebehandlingen 264

9.3 Nærmere om betydningen av utsatt iverksettelse 266

9.4 Reparasjon av vedtaket utenfor klagesak..... 269

9.5 Reparasjon av EØS-bruddet der vedtaket regnes som endelig 272

9.6 Særlig om EØS-rettslige krav til tilbakeføring..... 275

9.7 Norske skranker for reparasjon som griper inn i etablerte rettsposisjoner 281

9.8 Betydningen av EMK TP1 nr. 1..... 287

9.9 Særlig om tilbakeføring etter norsk rett 294

9.10 Kort om tilbakebetalingskrav mot det offentlige 302

Kapittel 10

Erstatning som reparasjon 304

Kapittel 11

Reparasjon av EØS-stridig forskjellsbehandling 313

11.1 Særskilte EØS-rettslige rettsfølger ved brudd på forbud mot forskjellsbehandling 313

11.1.1 Innledning 313

11.1.2 Den EU-rettslige løsningen 314

11.1.3 Nærmere om EU-domstolens begrunnelse for en særskilt rettsfølge 319

11.1.4 Reparasjon av EU-rettslig ulovlig forvaltningspraksis..... 324

11.2 Løsningen under EØS-avtalen 327

11.2.1 Innledning 327

11.2.2 Spørsmålet om EØS-avtalen inneholder et likebehandlingsprinsipp..... 330

11.2.3 Fremgangsmåten ved elimineringen av forskjellsbehandlingen 331

11.2.4 Opplegget videre 332

11.3 Reparasjon av forskjellsbehandling frem til loven er endret 333

11.3.1 Lovskravet som skranke..... 333

11.3.2 Forskjellsbehandling som ugyldighetsgrunn 333

11.3.3 Reparasjon av ikke-endelige vedtak som lider av EØS-stridig forskjellsbehandling 335

11.3.4 Reparasjon av «endelige» vedtak 337

11.4 Hjemfall-saken som illustrasjon på en EØS-konform reparasjon 340

11.4.1 Kort om saken 340

11.4.2	EØS-rettslig reparasjon frem til lovendring	341
11.4.3	EØS-rettslig reparasjon etter at loven var endret	343
11.5	Tilfeller hvor vedtakene er av en slik art at reparasjon ikke er mulig	344
11.6	Reparasjon av EØS-stridig forvaltningspraksis	347
11.6.1	Innledning	347
11.6.2	EØS-rettslig forskjellsbehandling som ugyldighetsgrunn	348

Kapittel 12

Avslutning	352
-------------------------	-----

Kilder	360
---------------------	-----

Litteratur.....	360
Lovforarbeider og stortingsdokumenter.....	373
Avgjørelser fra EU-domstolen og Retten.....	374
Generaladvokatuttalelser.....	382
Avgjørelser fra EFTA-domstolen.....	382
Avgjørelser fra Den europeiske menneskerettsdomstolen.....	383
Avgjørelser fra norske domstoler	384
Sivilombuduttalelser	386
Uttalelser fra Justisdepartementets lovavdeling	386
Utenlandske avgjørelser	386
Lover.....	386
Forskrifter	390
Rundskriv.....	392
EUs primær- og sekundærrett.....	392
Direktiver	393
Forordninger	397
Div. EU/EØS	398
ESA saker	399
Konvensjoner.....	399
Elektronisk tilgjengelige kilder og nettsider	400

Stikkordregister	401
-------------------------------	-----